

Gilvánfa

Gilvánfa község Baranya megyében, az Ormánságban található. A település közigazgatási ügyeit 2008. január 1. óta Magyarmecske községben működő körjegyzőség látja el. A faluban cigány kisebbségi önkormányzat is működik. Gilvánfa területe 1543 ha, lakónépessége 380 fő.

Ma már az ország legszegényebb, teljesen elcigányosodott faluja. A jelenlegi nagyszülők szülei életéről beszélve még a vándorló életmód néhány jellegzetességéről számolnak be. Ez utóbbi Gilvánfa esetében körülbelül a második világháborút megelőző időszakra tehető. Ekkor a ma Gilvánfán élő beások egy csoportja felépíti az úgynevezett Géza-telepet, ami a falutól délre fekvő területen, az erdőben található. A másik csoport tagjai, akik feltételezhetően a 19. század végén érkeznek ide, a harmincas években a falutól északra fekvő, műút melletti területen építik fel házaikat. Ezt a telepet Vethelnek (vett helynek) hívták, ami utalhatott arra, hogy a területet -amelyre kunyhóikat felhúzták.-, előzőleg megvásárolták maguknak.

A két csoport viszonylag sokáig erősen elkülönült egymástól. Az erdei telepen élő csoport az északon élőkől a dikujesty, a Vethel telepen élők a Géza-telepiektől az unturosi elnevezést kapták. E csoportmegjelölések használata kizárólag gilvánfai jelenség. A mai napig számon tartják, ki diku, ki unturos család leszármazottja. A hovatartozásra egyébként a családnevek is utalnak. Az Orsósok általában az egykori dikuk, a Palkók, Ignácok, Bogdánok, Csonkák pedig az unturosok utódai Gilvánfán.

A település fejlődését a kistérségre jellemző folyamatok határozták meg: az iparosítás, a határövezetté válásból adódó elszigeteltség, az infrastruktúra hiánya, a Dráva szabályozása, a 80-as évek elhibázott talajjavító törekvései mind-mind károsan hatottak az itt élők megélhetésére, szociális körülményeinek alakulására és a térség gazdasági erejére. A népesség elvándorlásával és a roma népesség betelepülésével teljes lakosságcsere zajlott le a településen.

A térségben 2000-től érzékelhető az új kitörési irányok keresése: gyógy- és fűszernövény integrációs projekt indult a kistérségben, a keleti részeken máktermesztésbe fogtak, festőbodza, dió, homoktövis, és többféle biogyümölcsös ültetvények létesültek. Gilvánfa a felmerült pályázati lehetőségekkel nem tudott jól élni. Gond az integráció és helyi önszerveződő akciók hiánya, az érdektelenség, valamint a nagymértékű szegénység.

2001-ben a lakosság 70,7%-a vallotta magát cigány nemzetiségűnek. 2011-ben a népesség már csak 56%-a mondja ugyanezt a származásáéről, holott ma már becsülhetően a teljes település cigány származású.

A 40 évnél idősebb korosztályhoz a lakosság 28 % tartozik, 32% pedig 14 évnél fiatalabb. Száz aktív korúra jutó gyermek és időskorú lakosok száma összesen 61 fő. A lakosság 89 % csak általános iskolai végzettséggel rendelkezik! A település gazdasági aktivitása igen alacsony, mindössze 17,4 %-a foglalkoztatott. 36,1 % az inaktív kereső, és 43,7% az eltartottak aránya. Jellemző a fekete piac és fekete foglalkoztatás, valamint a barter kapcsolatokra épülő szolgáltatások.

A térségre jellemző elnéptelenedéssel szemben (a roma népesség tömeges betelepülése következtében) a lakosság száma a 90-es évektől folyamatosan emelkedik, enyhe csökkenés csak 2008 óta figyelhető meg. A térségben Gilvánfa a legnépesebb háztartásokkal rendelkező települések közé tartozik.

Munka és lakhatás

Gilvánfán a térség földrajzi adottságainak köszönhetően egyedüli megélhetési forrásnak a mezőgazdaság tekinthető. A lakosságcsere után azonban a mezőgazdaság is a teljes hanyatlás útjára lépett és ezáltal mára a mélyszegénységben élő, teljesen roma lakosság él a faluban. A Varga-telep Gilvánfa egy olyan szociális lakásokból álló településrésze, mely sajnos nem tudja kiszolgálni a rászorulókat így újabb lakóházak építésére volt szükség.

Egy belügyminisztériumi döntés értelmében 16 új szociális lakóház épülhet meg a területen. Első ütemben nyolc ház megépítésébe vágta bele a helyiek. A tervezési program egyik alapmegkötése volt, hogy a helyszínen vetett vályogtéglából kell megépülnie a házaknak. Így természetes alapanyag felhasználásával, a helyi lakosok maguk tudják építeni a házaikat. Összefoglalva: a szociális célú 42 négyzetméteres családi házak, húsz ember napi nyolcórás munkájával, helyben készített vályogtéglából, a helyi lakosság számára épülnek.

Az épületek tervezésére a pécsi Breuer Marcell Doktori Iskolát kérték fel. A fiatal építészekből álló csapat a szolidáris, illetve ezen belül a szociális építészet területén folytat kutatásokat. Napjainkban

az építésztársadalom egy része a természeti katasztrófák és társadalmi problémák sújtotta területek felé fordul. A szociális problémákra választ keresve fenntartható, olcsó, új típusú építészetre van szükség, mely figyelembe veszi az épületek működését, funkcióját. E szociális építészet kultúrája azonban még nem alakult ki teljes mértékben. Nagy kihívást jelent, hogy míg egy hagyományos lakóház esetében a tervezés folyamata csapatmunka, azaz a megrendelő és tervező között folyamatos a kommunikáció, addig egy szociális épület esetében nem ismerjük személyesen a leendő lakókat, a tervező szociális kutatásokból, helyzetelemzésekből tájékozódhat. A Breuer Marcell Doktori Iskolában szociális építészet témában két projekt fut: a Gilvánfán létesítendő szociális lakások, valamint a pécsi György-telep szociális városrész-rehabilitációja.

A tervezésnél figyelembe kellett venni a leendő lakók lakáshasználati módját. A romák esetében ilyen például, hogy az egyes tereket nem feltétlenül rendeltetésszerűen használják. Például az ajtókat gyakran kiveszik és legfeljebb függönnyel helyettesítik, így gyakorlatilag egyterű lakást hoznak létre. Ennek megfelelően olyan lakás megalkotása volt a cél, amely egyterűségével kellő variabilitást eredményez s így a leendő lakó maga képezte formálhatja a teret (pl. gipszkarton falakkal). Szintén fontos szempont volt a család, a közösség központba helyezése, mely középpontot a konyha testesíti meg. Ennek megfelelően a tervezők egy centrális teret kívántak létrehozni. Ezzel szemben a megrendelő konvencionális lakástípust várt el, amely szobából, konyhából, előszobából, fürdőszobából, külön WC-ből, valamint kamrából áll.

Az engedélyeztetési eljárás után, 2013 májusában kezdődtek el az építkezések. A munkafolyamatokat műszaki vezető felügyelte mellett szakképzett kőműves és ács irányította, amelyekben helyi romák vesznek részt. Ezáltal a helyiek gyakorlati úton tanulnak szakmát. A közmunkási státusszal dolgozó helyi férfiemberek meglehetősen odafigyeléssel és ezáltal profinak mondható minőségben végezték munkájukat. Elmondták, hogy nagyon örülnek neki, hogy megtanulták a vályogvetést és más kőműves munkákat. Ezzel kapcsolatban reményüket fejezték ki, hogy talán hosszútávon is el tudnak majd helyezkedni a megszerzett tudással. Az építkezés jó hangulatban, problémamentesen zajlott. A kalácsa rendszerben való építés -mint részvételi építés, amely fontos eleme is egyben a szociális építészetnek-, sikeresnek bizonyult.

Ennek jelentőségét jól példázza egy korábban elkezdődött munka, amely a pécsi György-telep szociális városrész-rehabilitációjáról szól. A projekt kezdeményezője a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, mely Jelenlét nevű programjával évek óta aktívan jelen van a telepen élők mindennapi életében. Megjelenésüket követően a Szeretetszolgálat házáat rendszeresen feltörték és

kifosztották. Ezek után a szervezet megvásárolt egy teljes épületet, amelyet felújított és átalakított oly módon, hogy különböző közösségi és foglalkoztató tereket hozott létre. Fontos része volt a felújításnak, hogy ebben helyiek segítettek a munkát. Ezt követően egy esetet leszámítva elmondható, hogy a házat magukénak, életük részének érezték és érzik a telepen élők. Az övék is ez a ház, nem csak egy szervezeté, aki megjelent a területen.

A Gilvánfán megvalósult épületek esetében a tervezőknek hiányérzetük van a megvalósítás miatt, hiszen nem az általuk megálmodott, optimális tervek valósultak meg. Ez főként az építészeti előírások rugalmatlansága miatt történt. A megvalósult házak esetében a fenntarthatósági szempontok nem érvényesültek teljes mértékben, a terek kihasználtsága is alacsonyabb szintű lett. Sajnos a jelenleg érvényben levő hatósági előírások rendkívül megnehezítik a természetes alapanyagok használatát.

Az önkormányzati tulajdonba kerülő bérlakások családoknak való kiutalása további kihívást jelent majd a projektben. Az önkormányzat és a munkaügyi központ úgy véli, a Vályogvető projekt keretében a közfoglalkoztatottak hasznos munkát végeznek, a várhatóan december közepére elkészülő házak pedig további hasonló ingatlanok építését és felújítását generálhatják Gilvánfán és más településeken egyaránt.